

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.30>

УДК 330.341

Н. В. Безрукова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туризму, Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3376-6718>

В. А. Свічкарь,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туризму, Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8554-1313>

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ УКРАЇНА-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПИТАННЯ ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ДО РОСІЙСЬКОГО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

N. Bezrukova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and Tourism, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

V. Svichkar,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and Tourism, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

UKRAINE-EUROPEAN UNION RELATIONS: THE ISSUE OF CHANGING FOREIGN TRADE PRIORITIES BEFORE A FULL-SCALE RUSSIAN INVASION

Європейські цінності, принципи та норми є основоположними у побудові української державності. Вимоги та передумови, котрі повинні бути виконані перед вступом, надають значних переваг даному об'єднанню. Важка трансформація постсоціалістичних країн, котра проводилася різними методами та способами, дозволила їм стати повноправними членами Європейського Союзу. Зважаючи на їх зразковий досвід, більшість громадян України висловили прагнення зайняти одне із місць серед цих країн.

Переломний момент у відносинах між Україною та ЄС, котрий стався в 2014 році, сприяв зміцненню взаємодії на різних рівнях та в різних сферах. Підписана в тому ж році Угода про асоціацію постала знаковою основою для подальшої співпраці. Окремою сферою, на яку було сфокусовано чималу увагу в Угоді, була економічна.

Метою даної роботи є всебічний аналіз торговельних відносин України та ЄС у довоєнний період.

З початку російської агресії ЄС різко збільшив свою частку в українському експорті та імпорті, ставши на сьогоднішній день головним торговельним партнером України.

В статті авторами проаналізовано динаміку українського експорту та імпорту в розрізі основних країн-партнерів. Показано, що частка росії у зовнішній торгівлі України стрімко зменшувалася, в той час як частка країн Європейського Союзу збільшувалася.

Наголошено, що кардинальна зміна торгових партнерів України не призвела до секторального зрушення у зовнішній торгівлі. Три основні категорії експорту з України залишилися незмінними з 2012 по 2021 рр. Це були чорні метали; зернові; рослинні жири та олії. Імпорт також залишився на відносно рівному значенні.

Розглядаючи торгівлю товарами між Україною та ЄС, варто зрозуміти також їхнє положення на світовому ринку. Очевидно, що різниця в обсягах торгівлі є разючою, проте огляд цієї статистики вважається необхідним для сприйняття й уявлення становища, котре панує у двосторонніх відносинах.

Тож авторами було досліджено позиції України та Європейського Союзу у міжнародній торгівлі.

Автори дійшли висновку, що зараз ЄС є одним із найбільших торговельних партнерів України, а це означає, що існує кілька можливостей для імпорту та експорту з ЄС в Україну, і навпаки. ЄС та Україна поступово імплементували Угоду про асоціацію з листопада 2014 року. Як частина цієї угоди про асоціацію, з січня 2016 року почала діяти Угода про поглиблену і всеохопну зону вільної торгівлі. Ця Угода знижує тарифи, з якими стикаються компанії при експорті в Україну й навпаки. Вона спрощує торгівлю шляхом підвищення ефективності митних процедур та поступового наближення українського законодавства, включаючи стандарти, до законодавства ЄС. ПВЗВТ відкриває ринки для товарів і послуг з обох сторін на основі передбачуваних і прозорих правил міжнародної торгівлі.

European values, principles and norms are fundamental in building Ukrainian statehood. The requirements and prerequisites that must be met before joining give significant advantages to this association. The difficult transformation of post-socialist countries, which was carried out by various methods and methods, allowed them to become full members of the European Union. Considering their exemplary experience, the majority of Ukrainian citizens expressed their desire to occupy one of the places among these countries.

The turning point in relations between Ukraine and the EU, which occurred in 2014, contributed to the strengthening of cooperation at various levels and in various spheres. The Association Agreement signed in the same year became a symbolic basis for further cooperation. A separate area on which considerable attention was focused in the Agreement was economic.

The purpose of this work is a comprehensive analysis of trade relations between Ukraine and the EU in the pre-war period.

Since the beginning of Russian aggression, the EU has dramatically increased its share in Ukrainian exports and imports, becoming today Ukraine's main trade partner.

In the article, the authors analyzed the dynamics of Ukrainian export and import in terms of the main partner countries. It is shown that the share of Russia in the foreign trade of Ukraine was rapidly decreasing, while the share of the countries of the European Union was increasing.

It was emphasized that the radical change of trade partners of Ukraine did not lead to a sectoral shift in foreign trade. The three main categories of exports from Ukraine remained unchanged from 2012 to 2021. These were ferrous metals; crops; vegetable fats and oils. Imports also remained relatively flat.

Considering trade in goods between Ukraine and the EU, it is also worth understanding their position on the world market. It is obvious that the difference in the volume of trade is striking, but a review of these statistics is considered necessary for the perception and representation of the situation prevailing in bilateral relations. Therefore, the authors investigated the positions of Ukraine and the European Union in international trade.

The authors concluded that the EU is now one of Ukraine's largest trading partners, which means that there are several opportunities for importing and exporting from the EU to Ukraine, and vice versa. The EU and Ukraine have been gradually implementing the Association Agreement since November 2014. As part of this association agreement, the Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement entered into force in January 2016. This Agreement reduces tariffs that companies face when exporting to Ukraine and vice versa. It simplifies trade by improving the efficiency of customs procedures and gradually bringing Ukrainian legislation, including standards, closer to EU legislation. The FTAA opens markets for goods and services on both sides based on predictable and transparent international trade rules.

Ключові слова: Європейський Союз, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, інтеграція, зона вільної торгівлі, торговельні партнери.

Keywords: European Union, foreign trade, export, import, integration, free trade zone, trade partners.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективність діяльності Європейського Союзу (ЄС), його економічна міць та політична репутація завжди були перевагами у інтеграційному виборі України. Європейські цінності, принципи та норми є основоположними у побудові української державності. Вимоги та передумови, котрі повинні бути виконані перед вступом, надають значних переваг даному об'єднанню. Важка трансформація постсоціалістичних країн, котра проводилася різними методами та способами, дозволила їм стати повноправними членами Європейського Союзу. Зважаючи на їх зразковий досвід, більшість громадян України висловили прагнення зайняти одне із місць серед цих країн. Тож довга історія відносин між Україною та ЄС наповнена багатьма подіями, що кардинально змінювали політичну, соціо-культурну та економічну ситуацію всередині країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості формування та сучасна діяльність Європейського Союзу, поетапність приєднання різних країн, процеси інтеграції, зміни економічного стану та уніфікація законодавства, а також взаємовідносини України із країнами ЄС цікавлять багато науковців та політиків. Ці й багато інших питань були досліджені в працях П. Ван Елсувеге, Р. Драгневої, К. Волчук, Т. Кузьо, К. Гілліона, М. Щепанського. Серед українських авторів значний вклад здійснили О. Кваша, А. Синякова, Р. Петров, А. Вакуленко, О. Мороз.

Але враховуючи нинішній статус України як країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, актуальними залишаються питання трансформації

торговельних відносин країни та їх поступова переорієнтація на ринки європейських країн.

Метою даної роботи є всебічний аналіз торговельних відносин України та ЄС у довоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Переломний момент у відносинах між Україною та ЄС, котрий стався в 2014 році, сприяв зміцненню взаємодії на різних рівнях та в різних сферах. Підписана в тому ж році Угода про асоціацію постала знаковою основою для подальшої співпраці. Окремою сферою, на яку було сфокусовано чималу увагу в Угоді, була економічна. Ця тема завжди була певним каменем спотикання у відносинах України та ЄС, проте після подій 2014 року процес поглиблення співпраці в цьому напрямку пришвидшився, були вирішені проблемні питання та відбулися докорінні зрушення.

Протягом останніх років Україна була ціллю посиленої російської агресії – у військовому, політичному та економічному плані. Фактично, у 2013 році економічний тиск використовувався, щоб переконати президента України Віктора Януковича не підписувати Угоду про асоціацію з ЄС. Хоча цей тиск був частково вдалим, він спровокував протести в листопаді 2013 року, що врешті призвели до краху режиму Януковича в лютому 2014 року та подальшого російського військового вторгнення. Протягом наступних місяців росія продовжувала чинити тиск, щоб не допустити підписання Угоди про асоціацію або, принаймні, її торговий компонент, Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), яку росія вважала шкідливою для її інтересів.

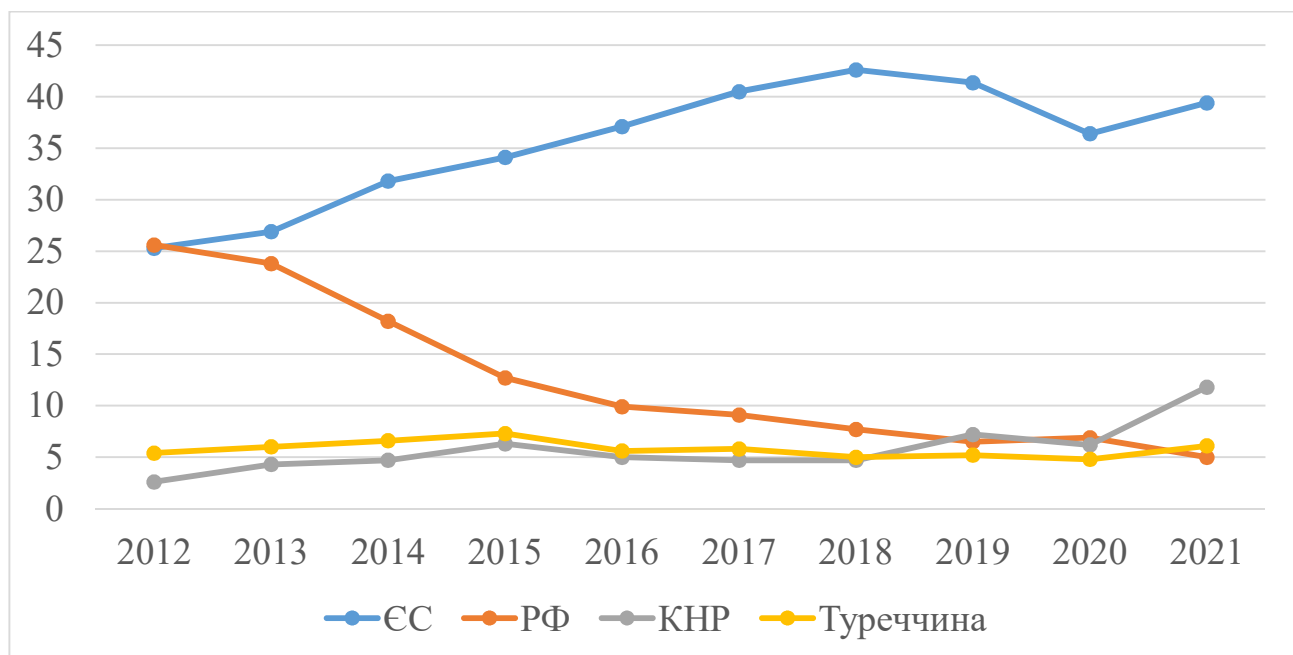
Незважаючи на зусилля Європейської Комісії уникнути торговельного конфлікту шляхом відкладення, ПВЗВТ зрештою набула чинності 1 січня 2016 року. Росія відповіла в односторонньому порядку скасуванням власної двосторонньої угоди про вільну торгівлю з Україною, яка була чинною після розпаду СРСР в кінці 1991 р. [1].

Військовий конфлікт і подальші торгові санкції росії завдали важкого удару по українській економіці. Росія довгий час була головним торговельним партнером України, і обидві економіки були глибоко взаємопов'язані з

радянських часів. З іншого боку, ПВЗВТ з ЄС відкрила нові можливості для торгівлі та інвестицій.

З початку російської агресії ЄС різко збільшив свою частку в українському експорті, ставши на сьогоднішній день головним торговельним партнером України.

У 2012 році росія була країною призначення 25,6% українського експорту проти 24,9% в ЄС [2]. Через сім років частка росії в українському експорті впала аж до 5,1%, а частка ЄС зросла до 39,4% [3]. Частка двох інших найбільших експортних партнерів України – Китаю та Туреччини – зросла з 8% у 2012 році до піку в 13,6% у 2015 році, а потім знову зменшилася до 9,5% у 2018 році. У 2021 році їхня сукупна частка в українському експорті склала 11,1% (рис. 1.) [4].

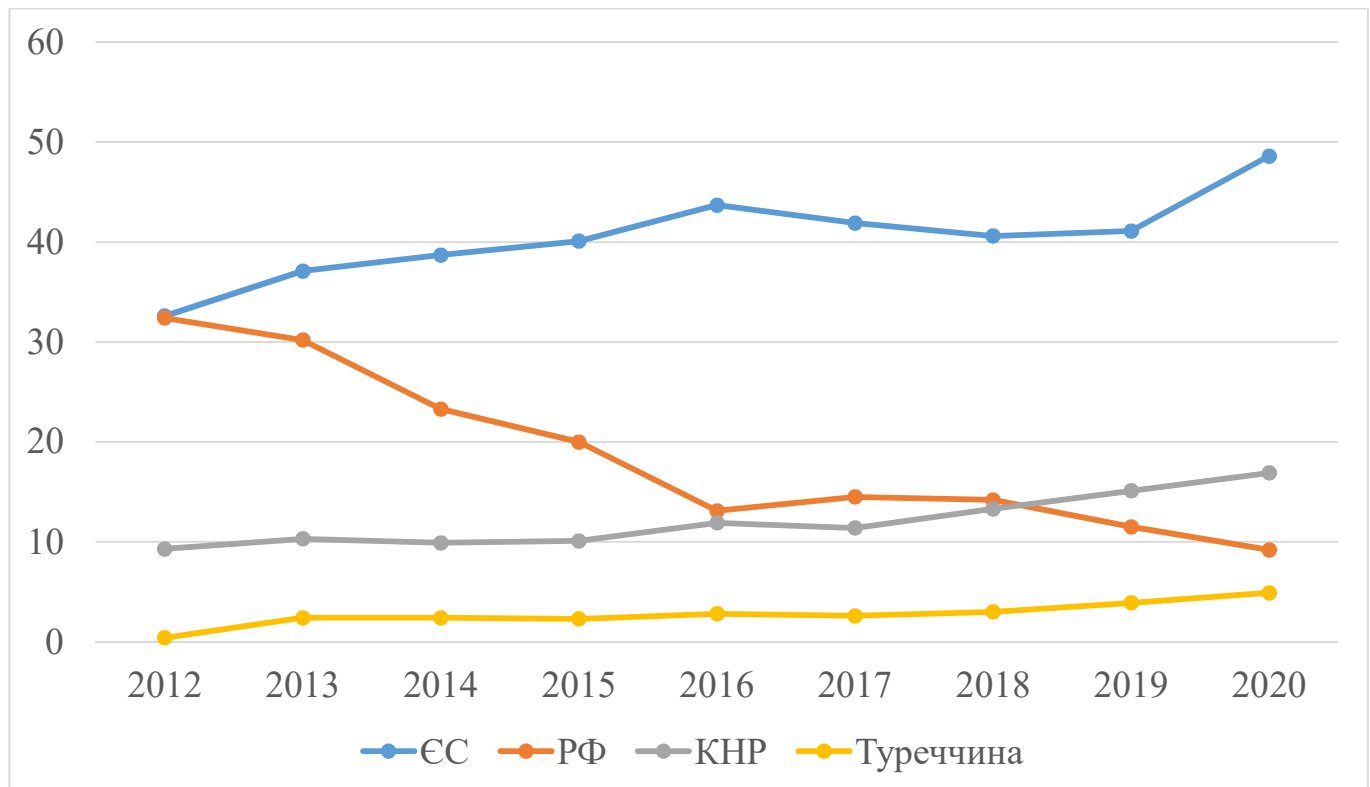
Рис. 1. Український експорт товарів за призначенням, % від загального експорту товарів, 2012-2021 рр.

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 2, 3, 4

Ситуація із імпортом була аналогічною. Росія була джерелом дещо більшої частки імпорту України, ніж ЄС у 2012 році (32,4% проти 31%) [2]. Однак до 2020 року частка росії впала до 9,2%, а ЄС зросла до 48,6% [3].

Значна частина цих змін виникла через переорієнтацію імпорту природного газу: поставки з росії були замінені реверсними поставками зі Словаччини.

Проте, якщо в 2012 році майже 65% імпорту України надходило з ЄС або росії, то на 2020 рік цей показник становив 67,8% [2, 3]. Він був забезпечений зростанням ролі ЄС в імпорті до України (рис. 2). За цей час частка двох найбільших країн-експортерів Туреччини і Китаю зросла з 9,7% до 21,8%. Тим часом Китай став важливішим джерелом імпорту, ніж Росія.

Рис. 2. Український імпорт товарів за країною походження, % від загального імпорту товарів, 2012-2020 рр.

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 2, 3, 14

Слід відмітити, що ця кардинальна зміна торгових партнерів України не призвела до секторального зрушення у зовнішній торгівлі. Три основні категорії експорту з України залишилися незмінними з 2012 по 2021 рр. Це були чорні метали; зернові; рослинні жири та олії. Разом вони складають 48,9% загального експорту (з 38,6% у 2012 році) [5, 6]. Проте відбувся значний

перехід від металів до сільськогосподарської продукції. Інші категорії зазнали більших коливань (табл. 1).

Імпорт залишився на відносно рівному значенні. Відбулося збільшення імпортування машин та обладнання (у 2012 році 15,5% до 19,5% у 2021 році). Проте було зменшено відсоткову частку імпорту мінеральних продуктів (у 2012 році 32,5% до 20,6% у 2021 році), однак це досі лишається найвагомішою статтею українського імпорту (табл. 2).

Таблиця 1. Товари українського експорту (2012 та 2021 рр.)

Товар	2012		2021	
	Вартість (млн. дол. США)	% від загального експорту товарів	Вартість (млн. дол. США)	% від загального експорту товарів
1	2	3	4	5
Чорні метали	15340,427	22,3	13951,273	20,5
Продукти рослинного походження	9213,9	13,4	15538,288	22,8
Мінеральні продукти	7650,416	11,1	8414,377	12,4
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	7026,67	10,2	5272,778	7,7
Зернові культури	6999,871	10,2	12343,875	18,1
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	5058,919	7,4	2816,434	4,1
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4211,457	6,1	7037,29	10,3

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 5, 6

Динаміка торгівлі чітко дає зрозуміти, що військовий і торговий конфлікт з росією має значний вплив на всі сфери життя українців. Україна пережила глибоку рецесію в 2014-2015 роках, за якою настало помірне відновлення [7]. Імпорт знизився більш ніж вдвічі у період між 2012 та 2015 роками, тоді як експорт знизився майже вдвічі між 2012 та 2016 роками (рис. 3).

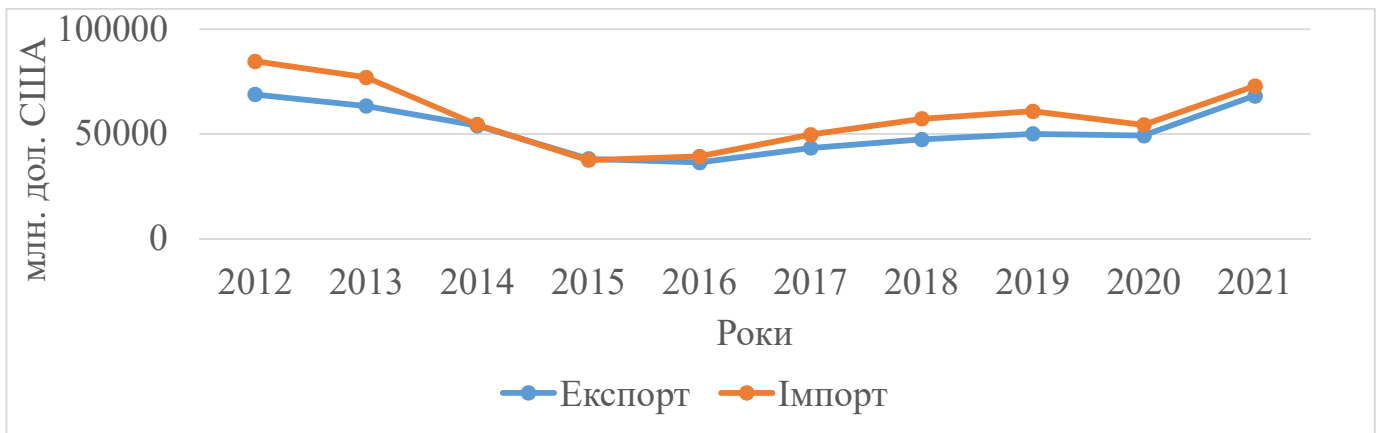
Таблиця 2. Товари українського імпорту (2012 та 2021 рр.)

Товар	2012		2021	
	Вартість (млн. дол. США)	% від загального експорту товарів	Вартість (млн. дол. США)	% від загального експорту товарів
1	2	3	4	5
Мінеральні продукти	27542,3	32,5	14969,57	20,6
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	13178,67	15,5	14201,68	19,5
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	8586,389	10,1	9740,6	13,4
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	8067,049	9,5	7569,67	10,4
Готові харчові продукти	2965,37	3,5	3575,94	4,9

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 5, 6

Обидва ці показники частково відновилися між 2016 та 2018 роками. Розглядаючи торгівлю товарами між Україною та ЄС, варто зрозуміти також їхнє положення на світовому ринку. Очевидно, що різниця в обсягах торгівлі є разючою, проте огляд цієї статистики вважається необхідним для сприйняття й уявлення становища, котре панує у двосторонніх відносинах. Тож варто

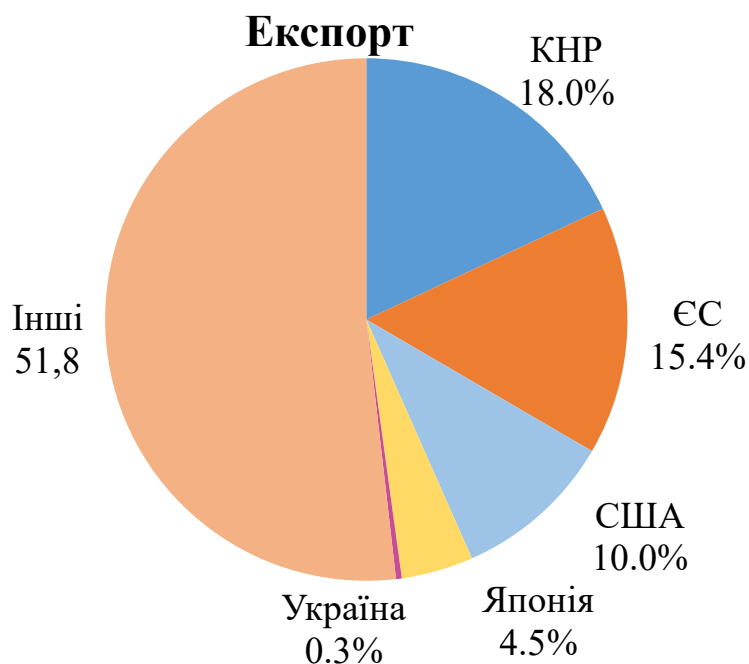
проаналізувати позиції України та Європейського Союзу, котрі вони займають у міжнародній торгівлі.

Рис. 3. Динаміка українського експорту та імпорту за 2012-2021 рр., млн дол. США

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 2, 8

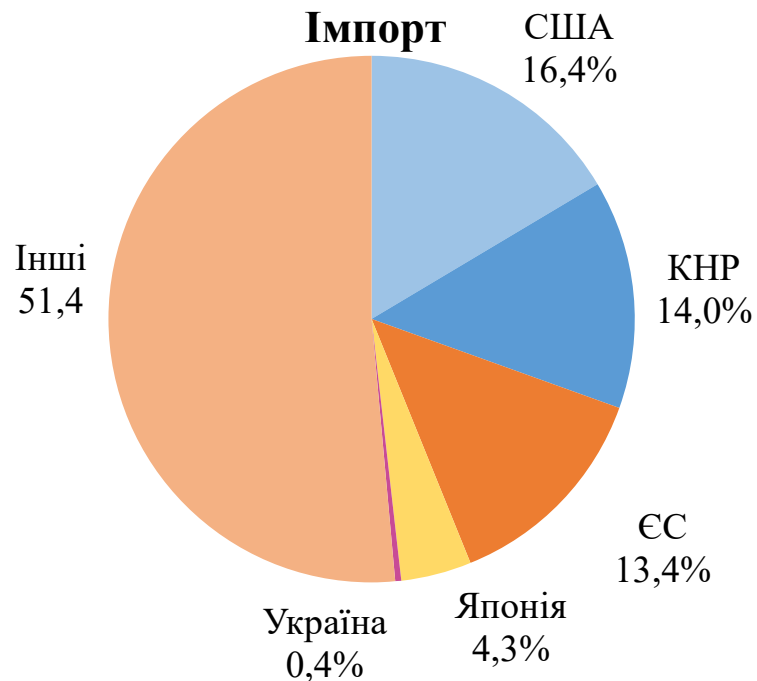
На рис. 4 показано положення України серед найбільших експортерів товарів у світі у 2020 році. Чотири найбільші експортери – Китай (2 268 млрд євро, 18,0 %), ЄС (1 933 млрд євро, 15,4 %), США (1 253 млрд євро, 10,0 %) та Японія (561 млрд євро, 4,5 %) [9].

Рис. 4. Україна серед найбільших експортерів товарів у 2020 році

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 9

На рис. 5 показано становище України серед найбільших імпортерів товарів у світі у 2020 році. Чотири найбільші імпортери були США (2 108 млрд євро, 16,4 %), Китай (1 801 млрд євро, 14,0 %), ЄС (1 717 млрд євро, 13,4 %) та Японія (556 млрд євро, 4,3 %). З нього видно, що Україна (47 млрд євро, 0,4 %) була 31-м за величиною імпортером у світі між Нігерією (48 млрд євро, 0,4 %) і Бангладеш (46 млрд євро, 0,4 %) [9].

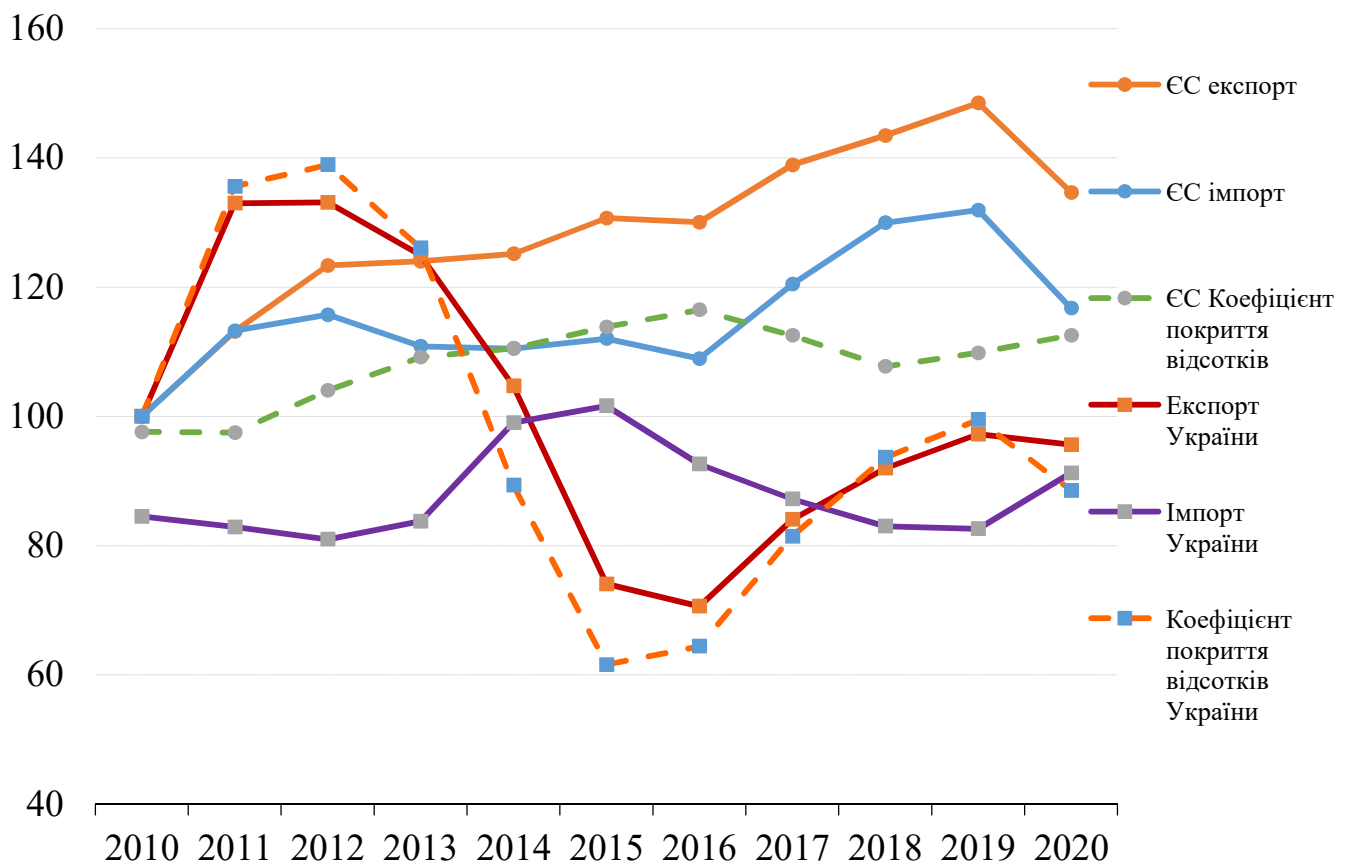

Рис. 5. Україна серед найбільших імпортерів товарів у 2020 році

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 9

Проаналізуємо зовнішню торгівлю Україна-ЄС. Імпорт та експорт товарів ЄС та України показані на рис. 6. Там також показаний баланс за цей період. Експорт з ЄС був найнижчим у 2010 році і найвищим у 2019 році і становив [9]. Імпорт до ЄС був найнижчим у 2010 році і найвищим у 2019 році. Коефіцієнт для ЄС був найнижчим у 2011 році (97 %) і найвищим у 2016 році (116 %) і становив 113 % у 2020 році. Експорт з України був найнижчим у 2016 році і найвищим у 2012 році. Імпорт в Україну був найнижчим у 2015 році і найвищим у 2012 році. Баланс для України був найнижчим у 2012 році і найвищим у 2015 році [9].

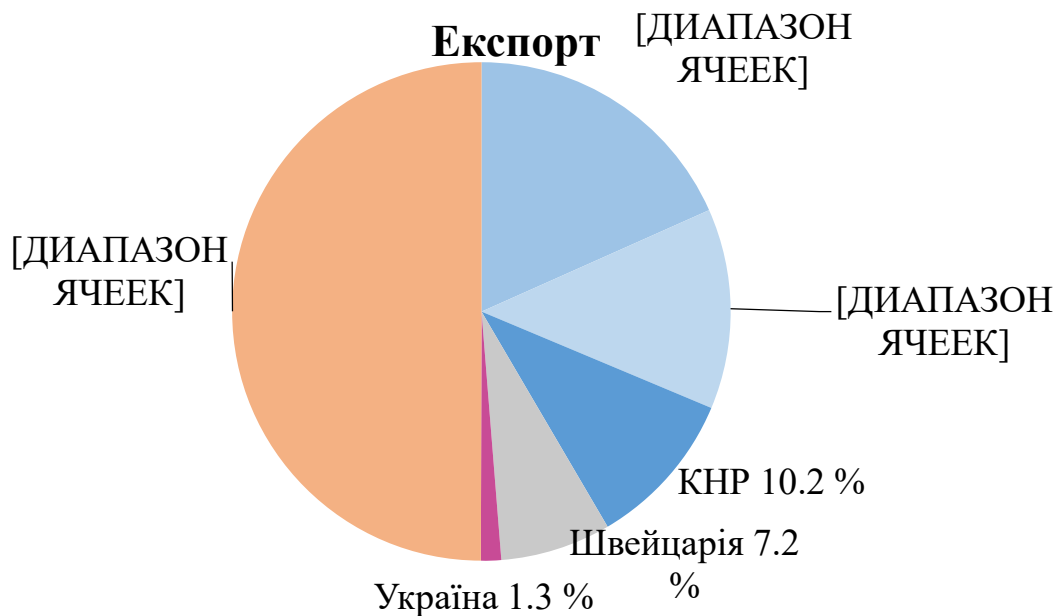
Місце України серед найбільших торговельних партнерів ЄС у 2021 році можна побачити на рис. 7 та 8. Чотири найбільші експортні партнери ЄС – це США (18,3 %), Велика Британія (13,0 %), Китай (10,2 %) та Швейцарія (7,2 %) [10]. Чотири найбільші імпортні партнери ЄС – Китай (22,4 %), США (11,0 %), росія (7,5 %) та Велика Британія (6,9 %). Бачимо, що Україна (28 млрд євро, 1,3 %) була 17-м найбільшим експортним партнером ЄС між Тайванем (28 млрд євро, 1,3 %) і Сінгапуром (27 млрд євро, 1,3 %).

Рис. 6. Торговля товарами ЄС та України на світовому ринку у 2010-2020 рр.

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 9

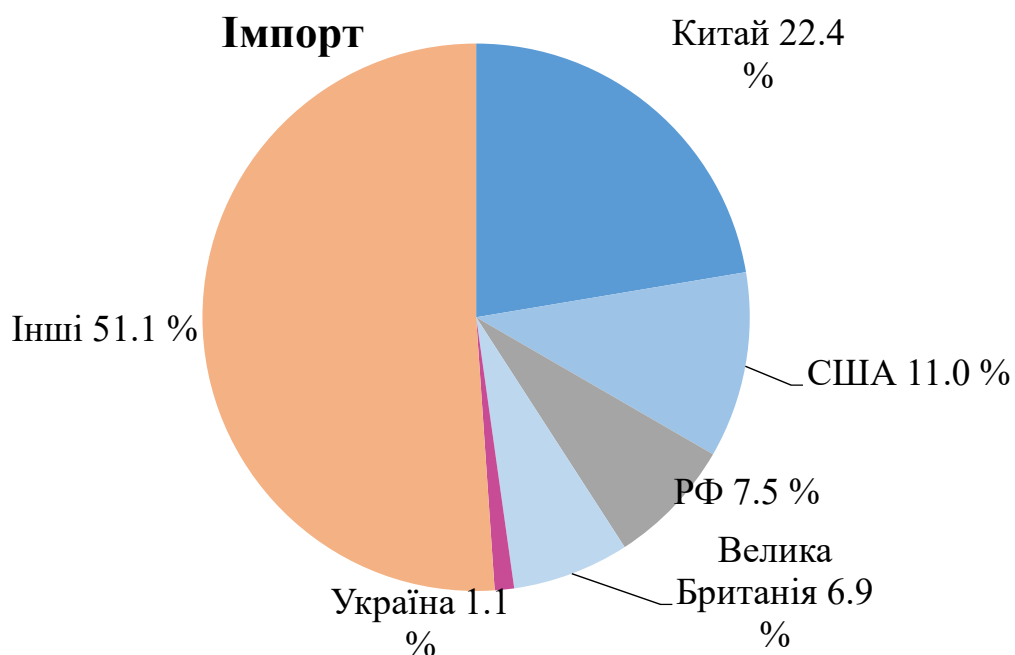
Чотири найбільші імпортні партнери ЄС – Китай (22,4 %), США (11,0 %), росія (7,5 %) та Велика Британія (6,9 %). За імпортом Україна (24 млрд євро, 1,1 %) була 15-м найбільшим партнером ЄС, між Малайзією (29 млрд євро, 1,4 %) та Канадою (23 млрд євро, 1,1 %) (рис.8) [10].

Рис. 7. Україна серед найбільших експортерів з ЄС в 2021 році

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 10

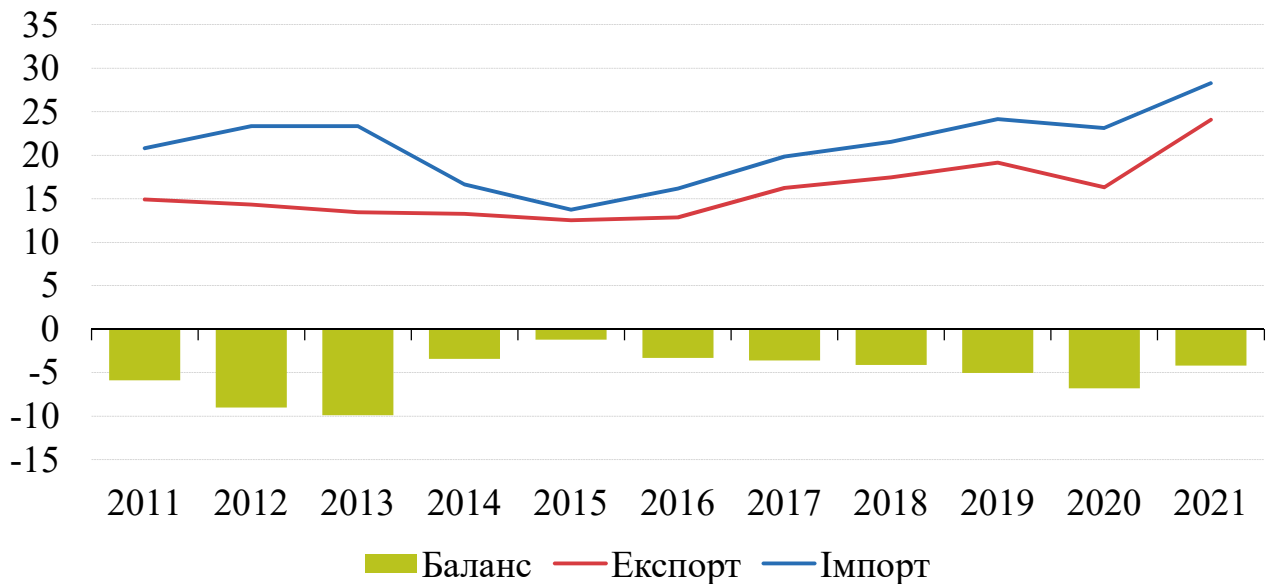
Також на рис .9 показано експорт, імпорт і торговельний баланс між Україною та ЄС з 2011 по 2021 рік. У 2011 році Україна мала від'ємний торговий баланс з ЄС у розмірі 6 мільярдів євро. Від'ємний торговий баланс залишався протягом усього періоду, досягнувши 4 мільярдів євро в 2021 році.

Рис. 8. Україна серед імпортерів до ЄС в 2021 році

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 10

Як експорт в ЄС, так і імпорт з ЄС зросли між 2011 і 2021 роками. Імпорт з ЄС в Україну був найвищим у 2021 році (28 мільярдів євро), а найнижчим у 2015 році (14 мільярдів євро). Експорт з України в ЄС був найвищим у 2021 році (24 мільярди євро), а найнижчим – у 2015 році (13 мільярдів євро) [10].

Рис. 9. Торгівля товарами між Україною та ЄС за 2011-2021 рр. (млрд. євро)

Джерело: систематизовано авторами на основі опрацювання джерел 10

Таким чином, ЄС є одним із найбільших торговельних партнерів України, а це означає, що існує кілька можливостей для імпорту та експорту з ЄС в Україну, і навпаки. ЄС та Україна поступово імплементували Угоду про асоціацію з листопада 2014 року. Як частина цієї угоди про асоціацію, з січня 2016 року почала діяти Угода про поглиблену і всеохопну зону вільної торгівлі. Ця Угода знижує тарифи, з якими стикаються компанії при експорті в Україну й навпаки. Вона спрощує торгівлю шляхом підвищення ефективності митних процедур та поступового наближення українського законодавства, включаючи стандарти, до законодавства ЄС. ПВЗВТ відкриває ринки для товарів і послуг з обох сторін на основі передбачуваних і прозорих правил міжнародної торгівлі. Угода про асоціацію, частиною якої є Угода про поглиблену та всеохопну вільну торгівлю, має на меті запровадити умови для зміцнення економічних і

торговельних відносин, які призведуть до поступової інтеграції України у внутрішній ринок ЄС та підтримають зусилля України щодо завершення переходу до функціонуючої ринкової економіки, в тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до вимог ЄС

Висновки. Отже, переорієнтація зовнішньої торгівлі України відбулася хоч і поступово, проте доволі швидкими темпами. Зростання торговельної взаємодії між Україною та ЄС є значним і вагомим кроком на шляху повної інтеграції нашої країни до Європейської спільноти. Однак торговельний баланс лишався від'ємним, хоча і спостерігалася тенденція на зменшення відриву. У той час, як доля ЄС в українському імпорті складала близько 40%, Україна залишалася лише сімнадцятим торговельним партнером ЄС за величиною поставок. Основними товарами, котрі постачала Україна на ринки ЄС до російського вторгнення була сировина, що також впливає на маломасштабність двосторонньої торгівлі.

В свою чергу, поглиблена та всеохопна зона вільної торгівлі – це неабияка можливість для подальшого входження українських виробників на ринки Європейського Союзу. Поступова адаптація та імплементація вимог та обов'язків щодо виробників тих чи інших товарів дає їм час на переорієнтування та укладення необхідних документів для експорту.

Література

1. Росія з 1 січня призупиняє дію угоди про зону вільної торгівлі з Україною. *Deutsche Welle*. 2015. URL: <https://p.dw.com/p/1HOKs> (дата звернення: 15.01.2024).
2. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2012.html (дата звернення: 15.01.2024).
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2019.html (дата звернення: 16.01.2024).

4. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2021.html (дата звернення: 17.01.2024).
5. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2012_u.html (дата звернення: 16.01.2024).
6. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2021_u.html(дата звернення: 17.01.2024).
7. 2015 рік: Економічні підсумки для України «Багато викликів, але й певні перемоги». *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. 2016. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/economic_results_of_year?pid=5326 (дата звернення: 14.01.2024).
8. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2016_u.html (дата звернення: 16.01.2024).
9. Share of European Union EU27 (from 2020) in the World Trade. *Eurostat*. 2022 URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_lt_introeu27_2020/default/table?lang=en (дата звернення: 18.01.2024).
10. EU27 (from 2020) trade by SITC product group. *Eurostat*. 2022 URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_st_eu27_2020sitc/default/table?lang=en (дата звернення: 18.01.2024).

References

1. Deutsche Welle (2015), “As of January 1, Russia is suspending the agreement on a free trade zone with Ukraine”, available at: <https://p.dw.com/p/1HOKs> (Accessed 15 Jan 2024).
2. State Statistics Service of Ukraine (2012), “Geographical structure of Ukraine's foreign trade in goods”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2012.html (Accessed 15 Jan 2024).

3. State Statistics Service of Ukraine (2019), “Geographical structure of Ukraine's foreign trade in goods”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2019.html (Accessed 16 Jan 2024).

4. State Statistics Service of Ukraine (2021), “Geographical structure of Ukraine's foreign trade in goods”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2021.html (Accessed 17 Jan 2024).

5. State Statistics Service of Ukraine (2012), “Commodity structure of Ukraine's foreign trade”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2012_u.html (Accessed 16 Jan 2024).

6. State Statistics Service of Ukraine (2021), “Commodity structure of Ukraine's foreign trade”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2021_u.html (Accessed 17 Jan 2024).

7. IER (2016), “2015: Economic results for Ukraine “Many challenges, but also certain victories”, available at: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/economic_results_of_year?pid=5326 (Accessed 14 Jan 2024).

8. State Statistics Service of Ukraine (2016), “Commodity structure of Ukraine's foreign trade”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2016_u.html (Accessed 16 Jan 2024).

9. Eurostat (2022), “Share of European Union EU27 (from 2020) in the World Trade”, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_lt_introeu27_2020/default/table?lang=en (Accessed 18 Jan 2024).

10. Eurostat (2022), “EU27 (from 2020) trade by SITC product group”, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_st_eu27_2020sitc/default/table?lang=en (Accessed 18 Jan 2024).

Стаття надійшла до редакції 17.02.2024 р.